

**Pécsi Tudományegyetem
Közgazdaságtudományi Kar
Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola**

**A helyi fizetőeszközök működésének lokális körülményei
Franciaországi esettanulmány, különös tekintettel
Auvergne-Rhône-Alpes régióra és Lyon városára**

Doktori értekezés tézisei

Készítette: Lakócai Csaba

Témavezetők: Barancsuk János, Dr.
Egyetemi magántanár

Nováky Erzsébet, Dr.
Professor Emerita

Pécs, 2022.

Tartalomjegyzék

Absztrakt.....	iv
1. A helyi fizetőeszközök tágabb elméleti kontextusáról általában.....	1
2. Kutatási hipotézisek.....	4
3. A helyi fizetőeszközök terjedése és működése Franciaországban.....	5
4. A helyi fizetőeszközök működése Auvergne-Rhône-Alpes régióban.....	11
5. A területi viszonyok szerepe a lyoni helyi fizetőeszköz-program működésében.....	16
6. Összegzés.....	18
Felhasznált irodalom.....	20

Absztrakt

Doktori értekezésem a közgazdasági pénzkiegészítők (vagy pénzhelyettesítők) egyik fajtájának, a helyi kötődésű fizetőeszközök működésének lokális körülményeit vizsgálja Franciaország kontinentális területén, mint választott terepen. A területválasztás mellett szóló érv, hogy az elmúlt évtizedben jelentősen elterjedtek országszerte a helyi fizetőeszköz-programok, ugyanakkor ez a folyamat térben egyenlőtlenül ment (és megy) végbe, ami indokoltá teszi a területi heterogenitás fő okainak térstatisztikai vizsgálattal történő feltárását.

A helyi fizetőeszközök sikeres működése erős helyi beágyazódást igényel, igazodva a lokális feltételekhez és viszonyokhoz, ami a programok sokféleségének fő oka. Ennélfogva egy helyi fizetőeszköz-program sikerességének vagy sikertelenségének megértéséhez fontos az adott földrajzi terület körülményeinek, illetve területi tőkéjének megismerése is. Disszertációs kutatásom fő jelentősége abban áll, hogy a téma leíró földrajzi, területstatisztikai és ökonometriai vizsgálata egyúttal nemcsak a helyi fizetőeszköz-rendszerek működésének jobb megértését teszi lehetővé, hanem ezen keresztül a vizsgált földrajzi tér tágabb társadalmi és gazdasági viszonyairól is többet tudhatunk meg. Ez különösen igaz a kutatás során területileg tovább szűkített Auvergne-Rhône-Alpes régióra, valamint Lyon nagyvárosi térségére.

A kvantitatív elemzésekhez keresztmetszeti adatállományokon végzett korreláció- és regresszióanalízist használtam 2010-es évek végi és 2020-as évek eleji adatokkal. Az így kapott eredmények rámutatnak a vizsgált tényezők közötti hol erősebb, hol gyengébb sztochasztikus kapcsolatokra. A különböző szinteken végzett elemzések megerősítik egyúttal a területi statisztika visszatérő problematikáját; az eredményeket alapvetően befolyásolja a területi lehatárolás, amire a következtetések levonásakor tekintettel kell lenni.

Összességében a téma eddig kevésbé alkalmazott megközelítésével doktori értekezésem kapcsolódik mind a helyi fizetőeszközökről szóló szakirodalomhoz, mind a tágabb regionális gazdaságtani és társadalomföldrajzi – pl. a társadalmi innováció vagy a területi tőke témakörével foglalkozó – kutatásokhoz.

1. A helyi fizetőeszközök tágabb elméleti kontextusáról általában

A közgazdasági pénzkiegészítők – vagy ahogyan még a szakirodalomban (Kun, 2006; Szóka, 2013) szokták nevezni: pénzhelyettesítők – egyik fajtáját képezik a helyi kötődésű kiegészítő fizetőeszközök, melyek működési körülményeinek vizsgálata a kutatásom tárgya. A magyar nyelvű szakirodalomban általánosan elterjedt megnevezése a helyi fizetőeszközöknek a „helyi pénz”, bár ez nem teljesen korrekt. Ezek az eszközök ugyanis – mint arra a dolgozatban kitérek – a pénz klasszikus közgazdasági funkciói közül csak a forgalmi és fizetőeszköz-funkciót töltik be jobbra (illetve közvetve értékmérő szerepük is lehet). Az angol nyelvű szakirodalomban nem véletlenül használatos a *local currency* megnevezés *local money* helyett.

A helyi fizetőeszközök a pénzügyi globalizáció hiányosságaira adott lokális válaszként a strukturális változtatásokat megelőző kezdeményezések közé tartoznak (Hlebik, 2017; Lietaer et al., 2015, Varga, 2018). A fejlettnak és fejlődőnek tekintett világ országaiban egyaránt létező példák arra engednek következtetni, hogy a helyi fizetőeszköz-rendszerek terjedése kevésbé függ a finanszírozási folyamatától – pl. a kereskedelem nyitottságától, tőkemozgások liberalizációjától, regionális integrációtól stb. –, mint amilyen mértékben a helyi tényezők figyelembevételétől (Lakócai et al., 2018). Legalapvetőbb célja ezeknek a programoknak, hogy kihasználatlan helyi erőforrásokat kössenek össze helyi igényekkel, megvalósítva a gazdaság részletes relokálását (pl. a rövid beszállítói láncok támogatásával és a helyi termelők és fogyasztók közössége erősítésével). Ez a cél általában kiegészül szociális és környezetvédelmi szempontokkal, illetve akad példa arra is, hogy kimondottan ilyen szempontok mentén szerveződjenek egyes programok.¹

¹ A disszertáció 2.3. és 2.4. fejezetében több konkrét esetet mutatok be.

Blanc (2011) jellegét tekintve három különböző helyi fizetőeszköz-típust különböztet meg, melyeknek megfelelően területi, közösségi és gazdasági alapon létrehozott projekteket hasonlít össze (1. táblázat). Jóllehet – ahogy a szerző maga is megjegyzi – ezek inkább csak ideáltípusok, és a valóságban működő példák nem választhatók szét egyértelműen ezen szempontok szerint; a legtöbb területileg lehatárolt közgazdasági pénzhelyettesítő egyszerre tekinthető helyi, közösségi és kiegészítő fizetőeszköznek. Az, hogy ezek közül melyik minőségük hangsúlyosabb, a gyakorlati működés összetettségéből kifolyólag sokszor nem egyértelmű, illetve a vizsgálódás szempontjától függ, hogy mire helyezük a hangsúlyt. A dolgozatban ezért többnyire általánosan és szinonim fogalmakként szerepelnek a helyi, közösségi, illetve kiegészítő fizetőeszköz megnevezések.

1. táblázat: A helyi kötődésű közgazdasági pénzhelyettesítők három ideáltípusa Blanc (2011) csoportosításában

A projekt jellege	A tér jellege	Főbb célok	Megnevezés
Területi	közigazgatási tér (politikailag lehatárolt)	erősebbé és ellenállóbbá tenni az adott területet	helyi fizetőeszközök
Közösségi	társadalmi tér (meglévő vagy ad hoc közösség alapján lehatárolt)	erősebbé és ellenállóbbá tenni az adott közösséget	közösségi fizetőeszközök
Gazdasági	gazdasági tér (gazdasági tevékenység alapján lehatárolt)	az adott gazdasági közeg védelme és szabályozása	kiegészítő fizetőeszközök

Forrás: az eredeti alapján saját szerkesztés

Országonként eltérő a helyi fizetőeszközök aktuális jogállása, valamint azok felügyelete és viszonya a szabályozó hatóságokkal. Ebből kifolyólag országspecifikus, hogy az említett ideáltípusok közül melyek a legjellemzőbbek. Elmondható, hogy az állami hatóságok viszonya a helyi pénzekhez történelmileg sokszor egyáltalán nem volt

baráti, viszont az ezredfordulót követően ezeknek egy újabb hulláma kezdett el kibontakozni, és a kormányok egyre jobban kezdik felismerni azok előnyeit. A legutóbbi időben már az Európai Unió is felfigyelt rájuk (CCIA, 2015).

Az alternatív kiegészítő fizetőeszközök használata sok esetben egyéb közhasznú pénzügyi szolgáltatásokkal – úgymint mikrohitelzés, projektfinanszírozás, szociális beruházás, környezettudatos megtakarítási programok stb. – együtt jellemző. Lagoarde-Segot és Martinez (2020) egy elméleti modellen keresztül mutatják be, hogy a helyi fizetőeszközökben folyósított kölcsönök jegybanki visszleszámlítási mechanizmussal kiegészülve hogyan idézhetnének elő a jelenlegitől eltérő gazdasági racionalitást és fenntarthatóbb gazdasági gyakorlatot.

Lagoarde-Segot (2014) megállapítása szerint a szociális és szolidáris gazdasági szektorba tartozó pénzügyi szolgáltatások legfontosabb sajátossága, hogy ezeken keresztül a gazdasági szereplők, mint érintett felek, maguktól (is) – vagyis direkt kormányzati beavatkozás nélkül – internalizálhatnak kölcsönös előnyökkel járó extern hatásokat. Bizonyos feltételek mellett – amennyiben egy fizetőeszköz már elfogadottá vált, és elég sokan, sok helyen és gyakran használják azt – egyes helyi fizetőeszköz-programokban is megvan ez a lehetőség, ezért az önkormányzatoknak megéri közvetve vagy közvetlenül támogatniuk a működő programokat, például úgy, hogy egyes önkormányzati szolgáltatásokért vagy illetékekért elfogadják a helyi fizetőeszközt. Ugyanakkor a gyakorlatban eddig csak kevés program jutott el arra a szintre, hogy a gazdasági és társadalmi hatásuk (akár csak lokálisan is) kimutatható legyen.

*

Franciaországban 2010-ben indult az első olyan helyi fizetőeszköz-kezdeményezés, amely a pénzügyi válságra adott lokális válaszként született, és ma is működik. Az évtized végére országszerte elterjedtek a hasonló programok, igaz, területileg nem mindenhol

egyformán. A franciaországi helyi fizetőeszközök terjedésének sikere az elmúlt évtizedben az önkéntes aktivizmusnak és a helyi beágyazódásnak együtt köszönhető, ugyanakkor a programok látványos terjedése még nem feltétlenül jelenti azt, hogy azok valóban kimutatható társadalmi-gazdasági hatást fejtenek ki. Ennek alaposabb vizsgálata külön kutatási téma, amivel csak érintőlegesen foglalkozom.

2. Kutatási hipotézisek

Doktori értekezésem empirikus részében az alábbi három kutatási hipotézist vizsgálom meg egy-egy fejezetben keresztül:

- 1) *Franciaország kontinentális területén a 2010-es évek végén a helyi fizetőeszköz-programok területi eloszlása egyenlőtlen, ami összefüggésbe hozható bizonyos társadalmi tényezőkkel.*
- 2) *Franciaország Auvergne-Rhône-Alpes régiójában kistérségi bontásban is kimutatható és vizsgálható a helyi fizetőeszközök területileg egyenlőtlen megoszlása, amelynek okai földrajzi és társadalmi tényezőkkel magyarázhatók.*
- 3) *Lyon nagyvárosi térségében, illetve a városon belül az ott működő, Gonette nevű helyi fizetőeszköz elfogadóhelyeinek területi és kategóriák szerinti megoszlása szociodemográfiai tényezőkkel hozható összefüggésbe.*

A doktori értekezésem keretében végzett teljes empirikus kutatás mögött húzódó alapfelvetés az, hogy a helyi fizetőeszközök terjedését és használatát, végső soron pedig a sikerességét a helyi beágyazódás, vagyis a meglévő – materiális és immateriális tényezők dinamikus kölcsönhatása által alakított – helyi viszonyok figyelembevétele és az azokhoz történő alkalmazkodás képessége határozza meg. Ennélfogva a (jól működő) helyi fizetőeszköz-rendszerek a területitöke-tényezőket reprezentálják.

3. A helyi fizetőeszközök terjedése és működése Franciaországban

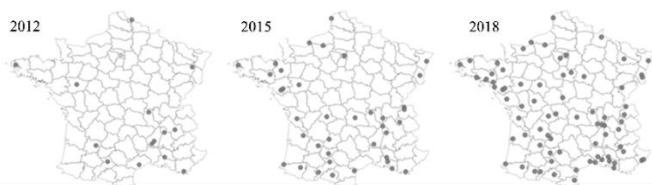
A 2010-es években Franciaországban növekedett legdinamikusabban a helyi fizetőeszközök száma. A 2014-ben hatályba lépett szociális és szolidáris gazdálkodásról szóló törvénycsomagnak egy külön cikkelye foglalkozik a helyi kiegészítő fizetőeszközökkel, amelyek így jogi kategóriaként is megjelennek. A vonatkozó törvényrendelet értelmében valamennyi működő helyi fizetőeszközt az euró árfolyamához kell kötni, folyamatos átválthatósági fedezettel kell rendelkezniük az azokat működtető nonprofit szervezetnél, és az üzleti partnerek számára lehetővé kell tenni a bármikori átváltást.

A francia helyi fizetőeszközök működésében alapvető jelentőségük van az alapító okiratoknak, amelyek elsősorban azt hivatottak biztosítani, hogy a rendszer ne térjen el az induláskor meghirdetett társadalmi céloktól és értékektől (Blanc – Fare, 2016). Ennek érdekében csak olyan üzleti partnerek csatlakozhatnak az elfogadói hálózathoz, amelyek tevékenysége összhangban van az alapító okiratban foglaltakkal, és aláírásukkal vállalják, hogy ettől a jövőben sem térnek el.

A helyi fizetőeszköz-programoknak két nagy országos hálózata működik. Az egyik a helyi szociális szövetkezeti kezdeményezéseket egybefogó *Mouvement SOL*, a másik pedig a civil kezdeményezésű helyipénz-programok informális hálózata, a *Réseau des Monnaies Locales Complémentaires Citoyennes*. A legtöbb franciaországi helyi fizetőeszköz tagja a két hálózat valamelyikének, illetve vannak olyan programok, amelyek mindkettőnek tagjai (Blanc et al., 2020). Mindkét csoporttal szorosan együttműködik a közhasznú befektetéseket támogató *la NEF* (teljes nevén: *Société financière de la NEF*) nevű szociális takarékszövetkezet-hálózat. Sok esetben náluk helyezik el betétszámlára a helyi fizetőeszközöket működtető szervezetek a kötelező pénzfedezetet euróban, amelyből közhasznú helyi projekteket finanszíroznak (la NEF, 2019). Ezen keresztül megvalósul a helyipénz-programok összekapcsolása más közhasznú pénzügyi termékekkel.

Franciaország kontinentális területén 2018-ban évközi adatok alapján összesen 75 helyi fizetőeszköz működött, illetve 13 állt le az elindulása óta (Blanc – Lakócai, 2020).² Az 1. ábrán látható az éppen meglévő programok területi eloszlása három év (2012, 2015 és 2018) keresztmetszetében. A 2. ábra a 2018. év végén működő programok távolságalapú kapcsolódási grafikonját mutatja.³ A térképen három területi koncentráció rajzolódik ki délkeleten, délnyugaton és északnyugaton, míg északkeleten szemmel láthatóan kevés helyi fizetőeszköz működik. Amennyiben a programok területi eloszlása egyenletes lenne, akkor vagy arra következtethetnénk, hogy az ország gazdasági és társadalmi viszonyai területileg szintén kiegyenlítették, vagy pedig arra, hogy a területi egyenlőtlenségeknek nincs hatásuk a helyi fizetőeszközök térbeli terjedésére. Mivel azonban nem ez a helyzet, érdemes jobban megvizsgálni a területi különbségek szerepét a helyi fizetőeszköz-programok terjedésében.

1. ábra: A franciaországi helyi fizetőeszköz-programok elterjedése 2012 és 2018 között

Forrás: Blanc – Lakócai (2020)

² 2018-ban készült a franciaországi helyi fizetőeszközök területi statisztikai elemzéséhez használt első adatállomány (Blanc – Lakócai, 2020). 2019 novemberében egy átfogó országos kérdőíves felmérést készítettek a programokat működtető szervezetekkel (Blanc et al., 2020). A disszertációban bemutatott empirikus kutatás jobbára a 2019-es felmérés adataira hagyatkozik, amelyek kiegészülnek a francia állami statisztikai hivatal (INSEE – *Institut national de la statistique et des études économiques*) területi adataival.

³ A szomszédság távolságalapú küszöbértéke – ami ebben az esetben 160,1 km – úgy lett meghatározva, hogy minden programnak legalább egy szomszédja legyen. Azok a programok vannak vonallal összekötve, amelyek légvonalbeli távolsága ezen értéken belül van.

2. ábra: A 2018. év végén Franciaországban működő 75 helyi fizetőeszköz-program távolságalapú kapcsolódási grafikonja

Forrás: Blanc – Lakócai (2020)

Becsült adatok alapján 2018 végén a Franciaországban forgalomban lévő helyi fizetőeszközök értéke összesen mintegy 3,5 millió eurónak felelt meg (*Ibid*). Ennek közel harmadát a legnagyobb és az egyetlen kistérségi jelentőségűnek tekinthető program, a francia Baszkföldön működő eusko nevű fizetőeszköz tette ki. Az eusko látványos – és európai szinten is egyedülálló – sikere a 2013-as indulása óta elsősorban a francia Baszkföldön régóta meglévő erős helyi kulturális identitással, a magas önkéntes hajlammal, a szociális szövetkezetek és környezetvédő szervezetek hálózatával, illetve az elhivatott szervezőmunkával magyarázható, amelynek eredményeként települési önkormányzatok is csatlakoztak a programhoz, 2017 óta pedig lehetőség van a digitális fizetésre is (Edme-Sanjurjo et al., 2020).

Az eusko kiugró értéke az oka annak, hogy az összes forgalomban lévő fizetőeszköz átlagértéke jóval magasabb a medián értékénél (2. táblázat). Blanc és szerzőtársai (2020) szerint az Eusko program a közeljövőben tovább fog bővülni, ami a helyi fizetőeszközök további polarizálódásával jár együtt.

2. táblázat: Becsült adatok a 2018. év végén forgalomban lévő franciaországi helyi fizetőeszközök használatáról

	Érték	Elfogadóhelyek száma	Egyéni használók száma
Összes forgalomban lévő helyi fizetőeszköz	3 300 000 €	9 150	37 500
<i>ebből az eusko</i>	30,2 %	7,1 %	8,0 %
<i>ebből a 10 legnagyobb program</i>	57,4 %	33,2 %	42,0 %
Átlag	43 504 €	121	493
Medián	18 500 €	90	305

Forrás: Blanc – Lakócai (2020)

A 2. táblázatban szereplő három változó – a forgalomban lévő fizetőeszközök euróban kifejezett értéke, az elfogadóhelyek száma és az egyéni használók száma – az egyes programokra becsült adatok alapján lett kiszámolva. Az esetenként csupán közvetett forrásokra támaszkodó becslések nagy aránya miatt az adatok csak nagyságrendi méréseket tesznek lehetővé. Ehhez az egyes fizetőeszközök volumene egy szintetikus mutatóval lett kiszámolva az alábbi módon:

$$\text{Volumen} = \text{forgalomban lévő fizetőeszköz-mennyiség} \times (\text{elfogadóhelyek} + \text{egyéni használók})$$

Ezt követően a kapott volumenértékük alapján öt csoportba soroltam a fizetőeszközöket a 3. táblázatban látható módon. A csoportok számozása ordinális skálán kifejezett nagyságrendi értékeknek felel meg. Megállapítható, hogy az egy klaszterbe (csoportba) került fizetőeszköz-programok nemcsak méretükben, hanem jellegükben is jobban hasonlítanak egymáshoz, mint a más klaszterekbe sorolt programok.

3. táblázat: A franciaországi fizetőeszközök csoportosítása és besorolása méretük szerint

Csoportok	Volumen terjedelme	Esetek száma		Néhány program neve
		2018	2019	
1. csoport: legkisebb méretű belső elszámolási rendszerek	$V < 10^6$	12	15	Commune, Trèfle
2. csoport: kis volumenű helyi programok	$10^6 < V < 10^7$	32	35	Bou'SOL, Lignièrre, Luciole, Nissart, Galais, Lien
3. csoport: közepes volumenű helyi programok	$10^7 < V < 10^8$	22	22	Abeille, Florain, MIEL, Pive, Pêche, Roue 84
4. csoport: nagyobb volumenű helyi programok	$10^8 < V < 10^9$	9	8	Cairn, Doume, Gonette, Léman, Rollon, SoNantes
5. csoport: kistérségi jelentőségű programok	$10^9 < V < 10^{10}$	1	1	Eusko

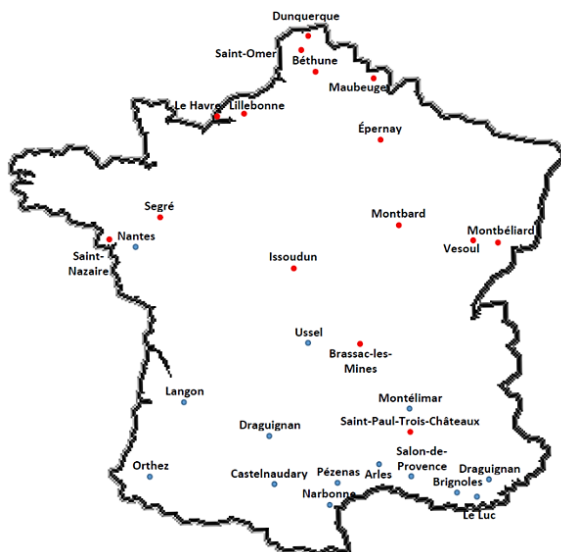
Forrás: Blanc – Lakócai (2020) alapján saját szerkesztés

Bár a programok terjedésének és működésének oksági kapcsolatai közvetlenül nehezen mérhetők, bizonyos földrajzi és társadalmi tényezők – amint az érkezésben bemutatásra kerül – összefüggésbe hozhatók a helyi fizetőeszközök térbeli megjelenésével. Értekezésemben ezeket a tényezőket nemlineáris regresszióval, illetve korrelációanalízissel vizsgálom.

Florentin és Chabanel (2016) tanulmánya a franciaországi várostérségek (*aires urbaines*) vonatkozásában vizsgálja az ún. lokális multiplikátor hatást, ami azt fejezi ki, hogy a térségben megtermelt minden 100 euróból mennyi marad a következő néhány évben biztosan helyben. Amennyiben elhelyezzük térképen a tanulmány által leglokalistábbnak és legkevésbé lokalistának számító térségeket (3. ábra), látható, hogy előbbiek az ország déli, utóbbiak pedig az

északkeleti részén helyezkednek el. Dolgozatomban bemutatom, hogy ez részben összefügg, illetve magyarázza a helyi fizetőeszköz-programok terjedésének térbeli koncentrációját. A programok sikeres működése ugyanis helyi beágyazódást igényel, amelynek mintegy előfeltétele a lokalizmus iránti társadalmi igény, illetve az erős helyi gazdasági kapcsolatok megléte.

3. ábra: A 15 leglokalistább (kékkel) és 15 legkevésbé lokalista (pirossal) városi térség Franciaországban 2015-ben

Forrás: Florentin és Chabanel (2016) alapján saját szerkesztés

A helyi fizetőeszközök franciaországi terjedésének területi heterogenitására vonatkozó *első kutatási hipotézis alátámasztás nyert* a dolgozatban részletesen bemutatott elemzési eredmények szerint.

4. A helyi fizetőeszközök működése Auvergne-Rhône-Alpes régióban

Az érkezésben kiemelt szerepet kapó Auvergne-Rhône-Alpes régió a 2014-es franciaországi területi reform keretében jött létre Auvergne és Rhône-Alpes egyesítésével. Hivatalosan 2016. január 1-től működik mint a kontinentális Franciaország 13 közigazgatási nagy régiójának egyike. Az Európai Unióban használatos besorolás szerint NUTS 1-es szintű régióknak számít. Közel 8 millió fős lakosságával Île-de-France után a második legnépesebb francia régió. A régió legnagyobb városa és központja Lyon, melynek szűkebb értelemben vett lakossága több mint félmillió fő, a tágabb agglomerációé pedig mintegy 1,6 millió fő. Ezzel Párizs és Marseille után Lyon az ország harmadik legnépesebb városa, illetve a második legnépesebb nagyvárosi térsége.

Korösszetételében Auvergne-Rhône-Alpes Európa egyik legfiatalabb nagyrégiója; a lakosság mintegy fele 40 év alatti (INSEE, 2018). Ugyanakkor jelentős különbségek jellemzők a régión belül; társadalmi és gazdasági szempontból általában a régió középső és keleti részei kedvezőbb, a déli és nyugati részek pedig kedvezőtlenebb helyzetben vannak.

A francia állami statisztikai hivatal által használt egyik kistérségi léptékű területi lehatárolás az ún. „bassin de vie”, amelynek nincs pontos megfelelője Franciaországon kívül sehol, ezért hivatalos fordítása sem létezik. A dolgozatban (szabad fordításban) infrastrukturális kistérségeknek nevezem magyarul ezeket a statisztikai jellegű területi egységeket, melyek olyan települési önkormányzatokat foglalnak magukba, amelyek területén a lakosság infrastrukturális ellátottsága és közszolgáltatásokhoz való hozzáférése nagyjából azonos. Ezek a kistérségek a helyi fizetőeszközök működési lehetőségei szempontjából is meghatározóak, és a legtöbb esetben a közigazgatási lehatárolásnál pontosabban fedik le azok működési területeit.

Auvergne-Rhône-Alpes régió területén 2012-es statisztikai lehatárolás alapján részben vagy egészében összesen 238 ilyen térség

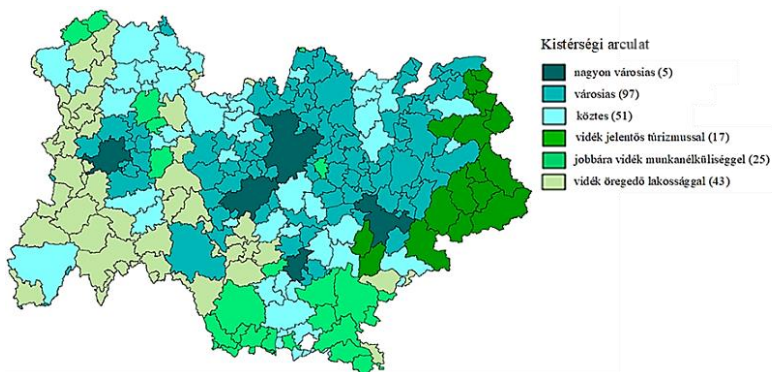
található, melyeket jellegük alapján hat csoportba sorolnak (Gicquiaux, 2015):

- *nagyon városias térségek*: ide tartozik öt regionális nagyváros (Clermont-Ferrand, Grenoble, Lyon, Saint-Étienne és Valence) és azok közvetlen agglomerációja;
- *városias agglomerációs térségek*: ide tartoznak a nagyobb városok tágabb vonzáskörzetei;
- *vidékiek térségek jelentős turizmussal*: jobbra a keleti, alpesi térségek tartoznak ide;
- *köztes helyzetű térségek*: olyan területek, amelyek arculata a városias és vidékiek jelleg között van;
- *vidékiek térségek magas munkanélküliséggel*;
- *vidékiek térségek öregedő lakossággal*.

A 4. ábra térképén látható, hogyan oszlanak el a különféle infrastrukturális kistérségek a régióban, ami alátámasztja a fentebb írtakat. A demográfiai és/vagy szociálisan kedvezőtlenebb helyzetű rurális kistérségek nyugaton, az egykori Auvergne régió területén, illetve délen találhatók. (Ez alól Clermont-Ferrand és Valence vonzáskörzetei jelentenek kivételt.) A középső területeken fekszenek jobbra a fejlett infrastruktúrájú városias térségek, míg a jelentős turisztikai forgalommal rendelkező vidékek keleten, az alpesi tájakon koncentrálódnak. A városias és vidékiek jelleg határán lévő köztes helyzetű térségek területileg kevésbé koncentrálódnak, és valamennyi megyében megtalálhatók.

2019-es év végi adatok alapján Auvergne-Rhône-Alpes régióban összesen 11 különböző méretű és indulási idejű helyipénz-rendszer működik (4. táblázat). Ezeknek a működési területe is sokféle; nagyvárosi és vidékiek profilú térségekben működő helyi fizetőeszközök egyaránt találhatók a régióban.

4. ábra: Auvergne-Rhône-Alpes régió infrastrukturális kistérségei

Forrás: INSEE adatok alapján saját szerkesztés

4. táblázat: Auvergne-Rhône-Alpes régióban működő helyi fizetőeszköz-rendszerek 2019. év végi adatok alapján

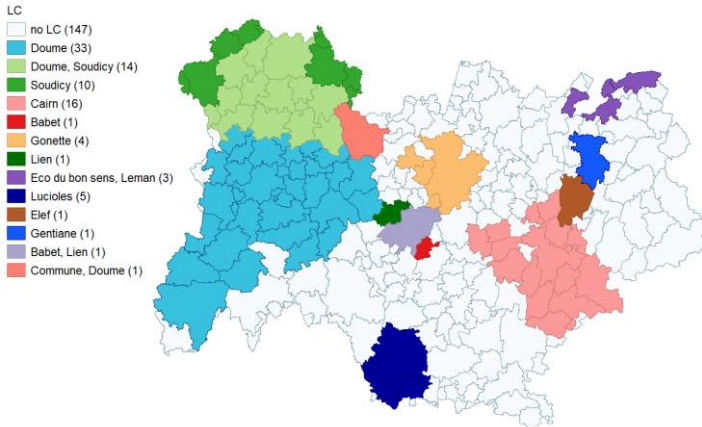
Fizetőeszköz neve	Megye	Forgalomba hozás éve	Volumenérték szerinti csoport
Lucioles	Ardèche	2011	2
Éco du bon sens	Haute-Savoie	2012	2
Elef	Savoie	2014	3
Doume	Puy-de-Dôme	2015	4
Gonette	Rhône	2015	4
Léman	Ain, Haute-Savoie	2015	4
Lien	Loire	2016	2
Cairn	Isère	2017	4
Babet	Rhône, Ardèche, Loire	2018	2
Gentiane	Haute-Savoie	2018	2
Soudicy	Allier	2019	3

Forrás: Blanc és szerzőtársai (2020) alapján saját szerkesztés

Az 5. ábra térképén látható az egyes helyi fizetőeszközök elfogadóhelyeinek területi elhelyezkedése kistérségi lehatárolás

szerint. A régió 238 kistérsége közül 91-ben működik elfogadóhelye valamelyik helyi fizetőeszköznek, illetve egyes programok területileg átfedik egymást.

5. ábra: A régióban működő helyi fizetőeszközök elfogadóhelyeinek elhelyezkedése kistérségi lehatárolásban

Forrás: saját szerkesztés (a helyi fizetőeszközök honlapján elérhető információk alapján)

A dolgozatban logisztikus regressziós modellel vizsgálom, hogy az elfogadóhelyek meglétének vagy hiányának valószínűségét (mint bináris kategorikus változót) mennyiben befolyásolják a kistérségek demográfiai jellemzői. Ehhez magyarázóváltozóként szolgál a lakosságszám (mint folytonos eloszlású kontrollváltozó), valamint a kistérség jellege (5. táblázat). Mivel utóbbi többértékű kategorikus változó, dummy kódolás szükséges a modellbe építéséhez. Jelen esetben a városi jelleget választottam referenciakategóriának, amelyhez viszonyítható a másik öt kategória. A magyarázóváltozók közül a lakosságszámnak szignifikáns hatása van az eredményváltozóra. A különböző típusú infrastrukturális kistérségek közül a városi térségekhez képest csak az öregedő lakosságú vidéki

térségekben magasabb szignifikánsan az elfogadóhelyek meglétének valószínűsége, míg többi esetben nincs szignifikáns hatása a térségi jellegnek. Az eredmény háttérében az állhat, hogy a nyugati, jobbra rurális jellegű és viszonylag ritkán lakott kistérségekben a városi agglomerációkhoz képest területileg kevésbé koncentrálnak – vagyis földrajzilag szórtaabbak – az elfogadóhelyek (Blanc, 2021). Ugyanakkor az ezekben a térségekben működő programok volumene összességében általában kisebb a városiakénál.

5. táblázat: A régió kistérségeiben a helyipénz-elfogadóhelyek meglétét (vagy azok hiányát) befolyásoló tényezőket vizsgáló logisztikus regresszió eredményei
(referenciakategória: városi térség)

Magyarázóváltozó	<i>B</i>	SE	Wald	sz. fok	Szig.	Exp (<i>B</i>)
lakosságszám	0,000	0,000	6,730	1	0,009	1,000
nagyváros	-0,620	1,538	0,163	1	0,687	0,538
köztes térség	0,363	0,366	0,983	1	0,321	1,437
vidék, jelentős turizmus	-0,606	0,678	0,799	1	0,371	0,546
vidék, magas munkanélküliség	0,401	0,473	0,721	1	0,396	1,494
vidék, öregedő társadalom	1,050	0,389	7,2970	1	0,007	2,858
konstans	-1,116	0,260	18,380	1	<0,001	0,328

Forrás: saját szerkesztés

Dolgozatomban további logisztikus regressziós modellel vizsgálom azt, hogy a lokális gazdaság erőssége mennyiben hat egy helyi fizetőeszközt elfogadó hely meglétének valószínűségére bizonyos kistérségek – amelyeknél rendelkezésre állnak adatok – esetében a régióon belül. Magyarázóváltozóként Florentin és Chabanel (2016) fent említett tanulmányában szereplő adatait használom. A

modelleredmények szerint a helyi gazdaság diverzitásának szignifikáns hatása van, a dummy magyarázóváltozóként bevont helyipénz-elfogadóhelyek jelenlétének viszont nincs *közvetlenül* kimutatható hatása.

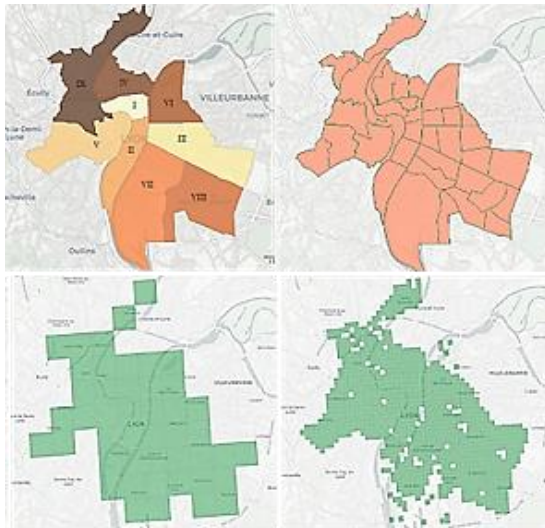
Az érkezés Auvergne-Rhône-Alpes régióban működő helyi fizetőeszközökkel foglalkozó fejezetében bemutatott elemzések *alátámasztják a második kutatási hipotézist.*

5. A területi viszonyok szerepe a lyoni helyi fizetőeszköz-program működésében

Az elfogadóhelyek elhelyezkedésének vizsgálatán keresztül egyes esetekben egy településen vagy agglomeráción belüli tágabb városszociológiai és helyi gazdasági viszonyokról is többet tudhatunk meg (Lakócai, 2021), amit empirikus statisztikai elemzéssel igyekszem alátámasztani. A választott várostérség Auvergne-Rhône-Alpes régió fővárosa, Lyon, illetve annak nagyvárosi térsége. A választást egyfelől az indokolja, hogy az itt működő gonette nevű helyi fizetőeszköz a legnagyobb volumenű program a régióban (a nagyobb részt svájci oldalon működő lémant nem számítva), másfelől pedig Lyon a régió egyetlen metropoliszaként társadalmilag a legheterogénebb.

Az elfogadóhelyek elhelyezkedése, jellege, illetve a tágabb városi szociodemográfiai kontextus közötti összefüggéseket kerületi önkormányzati, városnegyed-szintű, valamint szabályos négyzetrácsos területi lehatárolásban vizsgálom meg (6. ábra). (Az utóbbiakhoz szükséges térképes adatok a francia statisztikai hivatal adatállományából tölthetők le.)

6. ábra: Lyon városának vizsgált területi lehatárolásai: kerületi (balra felül), városnegyed szintű (jobbra felül), 1 km-es négyzetrácsos (balra alul), illetve 400 m-es (jobbra alul) felosztás

Forrás: saját szerkesztés INSEE adatállományokból

Kerületi lehatárolásban kimutatható, hogy ahol a legtöbb elfogadóhely koncentrálódik, ott az elfogadóhelyek típusai összefüggenek a kerület arculatával. Az elfogadóhelyek száma továbbá korrelál egy másik, önkormányzati tanúsítványhálózatként működő helyi üzlethálózathoz tartozó partnerek számával. Lyon kerületeiben ez a korreláció szignifikánsan erősebb, mint az agglomeráció többi településén.

Városnegyed-szinten linearizált Poisson regresszióval vizsgálom, hogy a negyed arculata, illetve a közhasznú szervezetek száma milyen összefüggést mutat az elfogadóhelyek számával, mint eredményváltozóval. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a – kontrollváltozóként használt – közhasznú szervezetek száma mellett a lakosság átlagéletkorának van szignifikáns hatása; a fiatalabb átlaglakosságú negyedekben több az elfogadóhely. Emellett

megállapítható az is, hogy a járványidőszakban a fiatal és kevésbé jómódú környékeken nőtt leginkább az elfogadóhelyek száma, míg a dzsentrifikálódó környékeken ez a növekedés nem volt szignifikáns.

Szabályos négyzetrácsos lehatárolásban 1 km²-es bontás mellett az elfogadóhelyek száma (negatív binomiális és zéróinflált negatív binomiális regressziót használva) az alábbi tényezőkkel mutat szignifikáns kapcsolatot:

- egyedülálló személyek (mint háztartások) aránya (-)
- új építésű (1990 után épült) lakások aránya (-)
- 40 évnél fiatalabb állandó lakosok aránya (+)
- legalább öt személyből álló háztartások aránya (-)

Ezek a modelleredmények megerősítik azt, hogy a helyi fizetőeszközöket leginkább a fiatal lakosság és mérsékelt jómódú (nem dzsentrifikálódó) környékeken használják, ami egybevág más empirikus felmérések eredményeivel (Collom, 2005; Williams, 1996).

400 m-es bontásban az elfogadóhelyek megléte vagy hiánya nem hozható összefüggésbe a háztartások átlagos jövedelmi helyzetével, mint vizsgált magyarázóváltozóval.

Értekezésemnek a lyoni helyi fizetőeszközt vizsgáló utolsó empirikus kutatási fejezetében az alkalmazott területstatisztikai módszerekkel – és az azokat kiegészítő kvalitatív elemekkel – *sikerült alátámasztanom a harmadik kutatási hipotézist*, igaz csak korlátozottan; az eredmények a területi lehatárolás méretétől és alakjától függnék.

6. Összegzés

Doktori értekezésemben egy újszerű, a szakirodalomban eddig kevésbé jellemző megközelítésben értelmezem a helyi fizetőeszköz-rendszereket. Területi adatokon keresztül vizsgálom, hogy a helyi tényezők milyen szerepet játszanak a programok térbeli terjedésében és működésében. A helyi fizetőeszközök jelenkori terjedésére a pénzügyi globalizáció hiányosságaira adott lokális válaszok

egyikeként érdemes tekinteni, ami hol sikeresebb, hol kevésbé sikeres módon működik.

Az érkezésben bemutatott kvantitatív és kvalitatív elemzések eredményei alátámasztják az egy-egy területi – országos, régiós, illetve nagyvárosi – szintre megfogalmazott mindhárom kutatási hipotézist. Az empirikus elemzések eredményei továbbá alátámasztani látszanak azt az elméleti alapfeltevést, miszerint a helyi fizetőeszközök sikeres (vagy sikertelen) működését a helyi viszonyok figyelembevétele, illetve az azokhoz történő alkalmazkodás képessége határozza meg, ennél fogva valamennyi működőképes program egyedi, miként azok a térségek is egyediek, ahol azok működnek.

A franciaországi eseteket vizsgáló kutatásom eredményeire alapozott fő következtetésem az, hogy a működőképes helyi fizetőeszköz-programok jellege a meglévő területi tőkét reprezentálja. Minél jobban sikerül ezt megtennie egy programnak, annál nagyobb valószínűséggel lesz sikeres, ami később akár mérhető hatást is indukálhat. Ugyanakkor nem érdemes a helyi fizetőeszközöktől azt várni, hogy egyből mérhető hatást fejtsenek ki, mert erre önmagukban nem képesek. A hatást az egyébként is meglévő területitőke-tényezők fejtik ki, és ha ezeket elég jól reprezentálja egy, már működő helyi fizetőeszköz-rendszer, akkor hosszú távon mintegy katalizátorként közreműködhet abban, hogy ezen tényezők minél inkább a helyi igények szerint hasznosuljanak.

*

Doktori disszertációs kutatásommal igyekszem rámutatni, hogy az alkalmazott elemzési módszerekkel a téma becsatornázható a regionális tudományok tágabb folyó kutatásai közé, és a feltárt összefüggések társadalomföldrajzi vonatkozásai más területek – pl. társadalmi innováció, területi tőke – kutatói számára is érdekesek lehetnek. A dolgozatban bemutatott empirikus elemzések fő korlátját a rendelkezésre álló adatok mennyisége jelentette. Ezzel együtt a feltárt összefüggések az elméleti kutatók és a helyi fizetőeszköz-programok gyakorlati döntéshozóinak figyelmét egyaránt felkelthetik.

Felhasznált irodalom

- Blanc, J. (2011): Classifying “CCs”: Community, complementary and local currencies’ types and generations. *International Journal of Community Currency Research*, 15(1): 4-10.
- Blanc, J. – Fare, M. (2016): Turning values concrete: the role and ways of business selection in local currency schemes. *Review of Social Economy*, 74(3): 298-319.
- Blanc, J. – Fare, M. – Lafuente-Sampietro, O. (2020): *Les monnaies locales en France : un bilan de l’enquête nationale 2019-20 [Rapport]*. Lyon, Triangle - UMR 5206, Université Lumière Lyon 2, Sciences Po Lyon
- Blanc, J. – Lakócai, Cs. (2020): Toward Spatial Analyses of Local Currencies: the case of France. *International Journal of Community Currency Research*, 24(1): 11-29.
- Blanc, J. (2021): *Caractéristiques des territoires des monnaies locales en région Auvergne-Rhône-Alpes*. Working Paper, UMR 5206 – Laboratoire Triangle
- CCIA [Community Currencies in Action] (2015): *People Powered Money. Designing, developing & delivering community currencies*. New Economic Foundation, London
<http://communitycurrenciesinaction.eu/peoplepoweredmoney/>
- Collom, E. (2005): Community currency in the United States: the social environments in which it emerges and survives. *Environment and Planning A*, 37(9): 1565-1587
- Edme-Sanjurjo, D. – Fois-Duclerc, M. – Lung, Y. – Milanese, J. – Pinos F. (2020): The Eusko’s trajectory. Hypotheses to understand the success of the complementary local currency of the Northern Basque Country. *International Journal of Community Currency Research*, 24(2): 14-29.
- Florentin, A. – Chabanel, B. (2016): *L’effet multiplicateur local. Un levier incontournable pour inspirer le développement des territoires*. Note de position d’Utopies #7
- Gicquiaux, C. (2015): *Des profils de territoires contrastés en Auvergne Rhône-Alpes*. INSEE, No. 16.

- Hlebik, S. (2017): Analysis of Worldwide Community Economies for Sustainable Local Development. In: Castells, M. (Ed.): *Another Economy is Possible*. Cambridge, Malden: Policy Press. pp. 55-81.
- INSEE [Institut national de la statistique et des études économiques] (2018): *Nouvel espace régional et dynamiques métropolitaines. Tome 2 : Géographie de la qualité de vie, des habitants et de l'environnement*. Insee Dossier, No. 3.
- Kun J. (2006): A pénzhelyettesítőkről. PSZÁF tanulmány, Budapest
- Lakócai Cs. – Gál Z. – Kovács S. Zs. (2018): Helyi kötődésű alternatív fizetőeszközök. Új lehetőségek a lokális pénzügyi szolgáltatások bővítésében. *Pénzügyi Szemle*, (4): 480-497.
- Lakócai Cs. (2021): The role of location in the functioning of a local currency: La Gonet case study. *European Spatial Research and Policy*, 28(1): 335-351.
- Lagoarde-Segot, T. (2014): *La finance solidaire. Un humanisme économique*. Louvain-la-Neuve
- Lagoarde-Segot, T. – Martinez, E. A. (2020): *Ecological Finance Theory: New Foundations*. Post-Crisis Finance Research Network, Working Paper 03/2020.
- Lietaer, B. – Arnsperger, C. – Goerner, S. – Brunnhuber, S. (2015): *Pénz és fenntarthatóság. A hiányzó láncszem*. Római Klub Európai Szervezetének jelentése a Finance Watch és a World Business Academy részére, Image Kft., Budapest
- La NEF (2019): *Où vas mon argent? Liste des financements de la Nef en 2019*.
https://www.lanef.com/wpcontent/uploads/2020/04/Liste_financements_Nef_2019.pdf
- Szóka K. (2013): A helyi pénz társadalmi vonatkozásai. In: *Acta Scientiarum Socialium*, (38): 59-66.
- Varga J. (2018): A helyi pénzrendszerek közgazdasági és társadalmi elfogadottsága. *Közép-Európai Közlemények*, 11(2): 133-141.
- Williams, C. C. (1996): Local exchange and trading systems: a new source of work and credit for the poor and unemployed?. *Environment and Planning A*, 28(8): 1395-1415.